

DARBELERİ ARAŞTIRMA KOMİSYONU RAPORUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Battal YILMAZ

Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

Öğretim Üyesi, Yrd.Doç.Dr.

E-posta: battalyilmaz40@hotmail.com

Özet

Darbeleri araştırmak üzere TBMM'nin 11 Nisan 2012 günlü toplantısında 4 partinin önerisi ile darbeleri ve muhtıraları araştırmak üzere Anayasa'nın 98.maddesi ile TBMM içtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri gereğince bir meclis araştırma komisyonu kurulmuştur. Araştırma üç alt komisyon şeklinde yapılmıştır. Birinci alt komisyon "27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası", İkinci alt komisyon "12 Eylül 1980 Darbesi" üçüncü alt komisyon ise "28 Şubat ve 27 Nisan Müdahale süreçlerini" incelemiştir. Komisyonun 1960'dan beri Türkiye'de temsili demokrasinin kesilmesine ve yara almasına neden olan demokrasi dışı müdahalelerin incelenmesi darbelerin siyasi hayattan izolasyonu hatta bir daha hiç gündeme gelmemesi için toplumsal ve siyasal bilincin oluşturulması, yakın tarihe ışık tutarak şeffaflaşmaya hizmet etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede Komisyon yaptığı incelemeler ve dinlediği tanıkların sonucunda nihai raporunu 28 Kasım 2012 tarihinde TBMM Başkanına sunmuştur. Ancak komisyonun yaptığı çalışmaların sonucunda hazırladığı sonuç raporu üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Tartışmalar genellikle komisyonun darbelerin arka planını sunmaktan öte darbelere dayanak olarak iç siyasi gelişmeleri kronolojik olarak sıraladığı, sınırlı kapsamda dış dinamiklerin etkisini (ABD ve NATO) ortaya koyduğu ve darbelerin ekonomik gerekçelerini tüm yönleri ile sunmaktan uzak olduğu şeklindedir. Bu çerçevede çalışmanın konusunu Darbeleri Araştırma Komisyonu ile ilgili tüm bu iddia ve isnatları değerlendirmek oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Şeffaflık, Darbeler, Araştırma Komisyonu.

AN EVALUATION OF THE REPORT OF PARLIAMENTARY RESEARCH COMMISSION FOR COUPS

Abstract

A parliamentary commission of inquiry is established in order to investigate the coups and memorandums in the meeting of The Grand National Assembly of Turkey (GNAT) dated April 11, 2012 with the four parties' proposal according to article 98 of the Constitution and the articles 104 and 105 of the Rules of Procedure of the Parliament. The research was based on three sub-commissions. The first sub-committee examined "May 27, 1960 Coup and March 12, 1971 Memorandum Coup", the second sub-committee examined "September 12, 1980 Coup" and third sub-committee examined "February 28 and April 27 Intervention Processes". The Commission's examination of non-democratic interventions, which caused to cut and damage the representative democracy in Turkey since 1960 is expected to the creation of social and political consciousness and serve the transparency by shedding light on the recent history to isolate the coups from political life even to prevent coming to the agenda again. In this context, Commission presented the final report to the President of the Parliament on 28 November 2012, which was prepared as a result of his views and listening to the witnesses. However, the debates on the final report, prepared by the Commission as a result of his work, are ongoing. Discussions based on that Commission presents the internal political developments as a basis for coups in chronological ranks rather than presenting the background of coups, reveals the impact of external dynamics within a limited scope (U.S. and NATO) and it's away from providing all aspects of economic reasons of coups. In this context the aim of the study is to evaluate all these claims and allegations related to Parliamentary Research Commission for Coups.

Key words: Democracy, Transparency, Coups, Research Commission.

Giriş

Askeri darbeler, hem gelişmekte olan demokrasilerde hem de totaliter rejimlerde çok yaygın olarak görülmektedir. Aynı zamanda askeri darbeler oldukça karmaşık bir olgudur ve tek bir değişkenle açıklanması mümkün değildir. Askeri darbelerde tarihsel, politik, ekonomik, kişisel, askeri, etnik ve kültürel faktörler(Önder,2010) ile birlikte askeri yapı, örgütlenme biçimi ve eğitimle aşılana amaçları ile bazı müdahale dürtüleri taşımakla birlikte, Türkiye'de varolan siyasal kültürde bunları destekler özelliklere sahiptir. Ancak, her darbe, bazı koşulların bu dürtüleri harekete geçirmesiyle gerçekleşmiştir. Türkiye'nin

siyasal kültürü ve siyasal yönetimin meşruiyetini yitirmiş olması, bir yandan orduya hareket serbestisi sağlarken, diğer yandan şiddetli ve güçlü bir muhalefetle karşılaşmamasına yardımcı olmuştur(Örs, 1996; 97).

Askeri darbelerin Türkiye’de ortaya çıkış gerekçelerini farklı biçimlerde değerlendirenler bulunmaktadır. Bunlardan Çiğdem, siyasal sistemin darbeye müsait bir yapı olduğunu ifade ederek, Türkiye’de yürürlükteki siyasal sistemin askeri-sivil bir bürokrasi ve bu tabakanın toplumsal destekçilerinin egemen olduğu patrimonyal bir vesayet rejimine dayandığını ifade etmektedir(Çiğdem, 2009; 95).

İnsel(2006;56), paralel bir biçimde askeri darbeleri TSK’nın kendisini siyasal parti olarak görmesinin sonucu olarak değerlendirmektedir. Ona göre, Türkiye’de askeri darbeler TSK’nın “kendisi için varolan pretoryan zümre” olarak görmesinin ve zaman zaman özgün bir siyasal parti görünümünde olmasının sonucudur. Söz konusu zümre otoriter özellikleri ağır basan cumhuriyet rejiminin nihai dayanağı işlevini görmekte ve bu rejim tarzının toplumsal tahayyülde hakim konumda yer almaya devam etmesini sağlamak gibi bir misyonu temsil etmektedir. Öztürk(2006;220-221) ise, TSK’nın siyasal görünüme sahip olmasını dış politika koşullarının sonucu olarak görmekte, NATO üyeliğinin ve bu çerçevede askeri veçhesi ağır basan Türk-Amerikan ilişkilerinin Türk iç ve dış politikalarındaki ağırlıklı yeri nedeniyle, TSK’nın ulusal sistem içinde etkin bir yere sahip olduğu ve bu etkinliğin TSK’ya sınırlı bir siyasal görünüm kazandırdığını ifade etmektedir.

Sözü edilen gerekçelerin yanısıra darbeleri araştırma komisyonu 27 Mayıs 1960’tan 27 Nisan e-muhtırasına kadar askeri darbeleri dönem tanıklarını dinlemek suretiyle rapora bağlamıştır.

1. 27 Mayıs Darbesi

Darbeleri araştırma komisyonu, 27 Mayıs 1960 darbesine ilişkin üçlü sacayağını(iç politikada kronolojik olarak sunulan olaylar silsilesi ile bu olaylarda iktidar ve muhalefetinin tutumu, ekonomik gerekçeler ve buna bağlı olarak dış politikada kısmen yaşanan eksen değişikliğini) gerekçe olarak belirtmiştir.

Söz konusu rapor, Türkiye’de yaşanan bütün darbelerin aslında ekonomiyle önemli ölçüde iç içe olduğu tezi ile hareket etmiş (2012;135) ve 27 Mayıs darbesinin ekonomik gerekçesi olarak da 1954’ten itibaren Demokrat Partinin iktisadi kriz yaşamasını, krizin 1956’da ithalatın sıkıştığı, 1958’de devalüasyon ve istikrar politikasının uygulanmasına yol açan bir süreçle devamının ilk cuntaların kurulduğu döneme denk geldiğini ve Demokrat Partinin özellikle ekonomik krizi çözme yönündeki arayışlarını çeşitlendirme yönünde dış politikada attığı adımların darbe sürecini beraberinde getirdiğini ortaya koymuştur.

Bu çerçevede 27 Mayıs darbesine gerekçe olarak söz konusu raporda(2012;255-256). dış politikada Sovyet Rusya ile yakınlaşma girişimlerini ve Menderes’in yapacağı deklare edilen Moskova ziyaretini Sander’in ekonomik zorluklara bağladığı, Ahmad’in ABD’ye tehlikeli şantaj olarak nitelendirdiği, nihai olarak Tunçay’ın ise ekonomik nedenlere bağlamakla birlikte ABD’nin darbeye sessiz kalışını doğrudan bu gerekçeye dayandırdığı belirtilmiştir. Nitekim darbeden sonra Milli Birlik Komitesinin ABD elçiliğine NATO ve CENTO’ya başta olmak üzere uluslararası yükümlerini getirme taahhüdünde bulunmasının ABD’nin kurulan hükümeti tanımada etkili olduğu bilinmektedir(Akalın, 2000;183-184).

Yine komisyon raporunda ifade edilen hususların(ekonomik ve dış politikaya bağlı gerekçeler ile kronolojik olarak sunulan iç politika gelişmelerinin) yanı sıra kimi gerekçelerin üzerinde fazlaca durulmadığı dikkati çekmektedir. Bu çerçevede farklı gerekçelerle darbelerin arka planını ortaya koyan Dursun(2001;37) yaptığı değerlendirmede, Türkiye’de varolan siyasal kültür, muhalefete tahammülsüzlük, halka güven duymamak, bir takım gelişmelerin ülkenin tehlikeye sürüldüğü şekilde değerlendirilmesi ve bu durumda kendi iradesiyle harekete geçilmesine inanılması ile siyasal elitin mevcut gelişmelerin ışığında geleceği iyi okuyamamaları ve uygun bir tavır sergileyememeleri ile Türk siyasal sisteminde merkez ile kenar arasında fay hattının karşıt değerler ve ilkeler üzerinde yükselmesi ve her iki kesimin temsilcileri arasında demokratik süreçlere ve değerlere öncelik tanıma konusunda farklı turumun darbeyi beslediğini iddia etmektedir.

2. 12 Mart Muhtırası

Askeri müdahalenin biçimi, amacı, askeri yönetim süresi gibi kriterlere göre sınıflayan E.Nordlinger’in sınıflamasından hareket eden Tachau ve Heper(1983;19) 1971 muhtırasını “arabulucu” tip askeri yönetime

benzetmektedir. Ordunun sosyal ve ekonomik statükoyu korumak için sivil otoriteler üzerinde veto uygulama yetkisini kullanarak bazı yüzeysel değişiklikler yaptığını belirtmektedir.

12 Mart Muhtırasına ilişkin darbeleri araştırma komisyonu raporunda dış politikanın rolüne ilişkin, Türkiye’de Sovyetler Birliği’nin iktisadi ve teknik yardımıyla pek çok büyük sanayi tesisi yapımının(Aliağa petrol rafinerisi, Seydişehir Alüminyum Tesisleri) ve Sovyetler ile soğuk savaş ortamında yapılan flörtün ABD’ce hoş karşılanmaması, ABD ile yaşanan haşhaş sorunu(tüm hükümetlerin ayak diremesine rağmen muhtıradan sonra kurulan hükümetce bir ay sonra yasaklandı), Filistin sorununda ABD’de ile farklı tutum geliştirme, ABD’nin altmışlı yıllarda zirve yapan Kıbrıs meselesindeki tutumundan kaynaklanan politikasının, Türk tarafında yarattığı güvensizlik, U-2 casus uçaklarının SSCB üzerinde yaptıkları uçuşların yasaklanmasının ABD’ce olumlu karşılanmaması gibi başlıklar gerekçe olarak ortaya konulmuştur(2012; 440-445).

Dursun(2003;13), 12 Mart muhtırasına gerekçe olarak dış dinamiklerin etkisine ilişkin raporda belirtilen gerekçelerin yanı sıra Soğuk savaş dönemi devam etmekle birlikte bloklar arası detant(yumuşama) halinin verdiği iklimle birlikte Türkiye’nin bir yandan Batı ile ilişkilerini sürdürürken diğer yandan Sovyetler Birliği ile Ortadoğu, İslam Dünyası ve genelde üçüncü Dünya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinin yani tek yanlı dış politika stratejisinden çok yönlü dış politika çizgisine geçişinin etkili olduğunu belirtmiştir.

Komisyon raporunda dış politika gerekçelerinin yanında iç politika gerekçesi olarak eski DP’lilere af çıkarılması meselesine yer verilmiş ve bu çerçevede TBMM’de sürekli olarak tartışmalara neden olan af sorununun(Celal Bayar ve eski DP’li arkadaşlarının siyasal haklarına hukuken kavuşmaları) darbenin örtülü gerekçelerinden birini oluşturduğundan söz edilmiştir(2012;390). İç ve dış politika gerekçelerine ek olarak 12 Mart muhtırasında ekonomik gerekçe olarak 1970 yılında yaşanan devalüasyona işaret edilmiş ve bu çerçevede askeri darbeler ile ekonomik krizler arasında doğrudan ilişki üzerinde durulmuştur(2012;650).

3. 12 Eylül Darbesi

Söz konusu raporda Türkiye'de bazı Latin Amerika ülkelerinde(Şili, Arjantin) görülen askeri darbelerde olduğu gibi askeri darbeler ile neoliberalizm olarak adlandırılan serbest piyasa odaklı iktisadi modele geçiş arasında bir ilişki olduğu üzerinde durulmuştur(2012; 650). Türkiye serbest piyasa ekonomisine 24 Ocak 1980'de geçmiştir. 24 Ocak kararları, başlangıçta sadece ekonomiyi piyasa kanunlarına göre dönüştürmeyi amaçlamıştır. Ve bu süreçte sosyal kargaşanın yanı sıra, büyük şirketlerin hegemonyası ile birlikte küçük ve orta boy işletmelerin, tüketici ve ücretlilerin zarar görmesi beklenmiştir(Ahmad,1993;179). Piyasa dönüşümünün yanında 24 Ocak kararlarında sermaye birikim modelinde değişiklik yapılmakta ve ekonomiye istikrar kazandırmaya çalışılmıştır. Daha açık bir ifade ile ithal ikameci sanayileşme politikasından ihracata dayalı büyüme stratejisine geçilmiştir. Yeni sermaye birikim modeli ücretlerin reel olarak geriletmesini gerektirdiği için yeni birikim modelinin mevcut siyasal yapı için oturtulması kolay değildir. Askeri darbe ile parlamenter demokrasi askıya alınıp siyasal örgütler(partiler, sendikalar vb.) işlevsizleştirilerek asıl amacı bu olmasa da yeni birikim modelinin üzerinde yürüyeceği güzergah temizlenmiştir(Aydın,2007; 303-304).

Komisyon raporunda darbenin dış politika ayağı ile ilgili olarak ABD'nin İran Devriminin sonucunda ortaya çıkan iktidar, Camp David anlaşması ile Arap Dünyasında yalnızlaşan Mısır'a Türkiye'nin destek olmasının beklenmesi, ülkedeki istikrarsızlığın Türkiye'yi Batı ittifakı dışına itecek bir siyasi dönüşüme yol açması yahut daha uzun ve derin bir karmaşaya sürükleyerek NATO'nun cephe ülkesini güç dengesi dışına itme riski, Sovyetlerin Afganistan'ı işgali sonrası oluşan ortamda Çevik Kuvvet'e soğuk yaklaşılması, Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne yönelik veto, ABD'nin çok önemseddiği liberalleşme adımları topyekün olarak ABD'nin çekinceleri olarak ortaya konulmuştur. Yine 1970-1980'li yıllarda ABD'nin dahli ile yapılan askeri darbeler (Şili, Arjantin, Bolivya, Güney Kore, Pakistan) ile Türkiye'de yapılan darbe arasında benzer şüphelerden hareket edilerek CIA'nin Ankara istasyon şefi olan Paul Henze'nin ülkesine darbeyi, "*our boys did it*" sözleriyle duyurduğu iddiasına yer verilmiştir(2012; 653-658).

Komisyon raporunda 12 Eylül 1980 darbesi ile ilgili iç politika gerekçeleri olarak; 1977 yılından itibaren kötü ekonomik koşullar ve yaygın şiddet olaylarının hâkim

olduğu ülkede sorunlara çözüm üretemeyen siyasal partilerin tutumlarıyla gergin, bunalımlı, karşılıklı inatlaşma boyutlarına ulaşmış, karşılıklı suçlayıcı açıklamalarla krizi daha da tırmandırdıkları, umutların tükenmekte olduğu bir tablo olduğu inancı(2012;724), 6 Mart 1980'de görev süresi biten Cumhurbaşkanı'nın yerine siyasal partilerin nafile turlar ile Cumhurbaşkanı seçememeleri ve böylece siyasal istikrarsızlığın devamına katkıda bulunarak darbeye gerekçe arayan TSK'nın adeta ekmeğine yağ sürmeleri sıralanabilmektedir.

4. 28 Şubat Darbesi

28 Şubat süreci, Türkiye'de ordunun hükümete yapılacakları ve yapılmayacakları dikte etmek yoluyla askeri bürokrasinin demokratik sisteme müdahil olduğu bir post-modern darbeyi anlatmaktadır. Bu çerçevede 28 Şubat tartışmalarında genel olarak post-modern darbenin gerekçeleri ile ilgili bir konsensüs(oydaşma) bulunmadığından söz edilebilir. Örneğin Çaha(2004,114), Türkiye'de devletçi elit ile devlet rantından beslenen kesimlerin demokrasiyi kurmaktan çok rejimi kurtarmaya çalıştığını, demokrasi ile rejim arasında bir ayırım yaptığını ve bu rejim uğruna demokrasiyi rahatlıkla gözden çıkarabildiğini belirtmektedir. Kocabaş(1998;12) ise 28 Şubat'a gerekçe olarak ekonomik temelli bir varsayımdan hareketle tekeli sermayenin pazar egemenliğini sağlayacak hükümeti kurulmasını göstermiş dayanak olarak da Behiç Kılıç'ın(21.12.1996 tarihli Akşam gazetesi) Atina'da Türk-Yunan İşadamları Ortak Konseyi toplantısında bir kısım Türk işadamlarının aldığı kararı açıklayan yazısında iş dünyasının birinci hedefinin hükümeti yıkmak, ikinci hedef tekeli sermayenin pazar egemenliğini sağlayacak hükümeti kurmak olduğunu ortaya koyduğuna işaret etmiştir. Şen (2000;117) ise gerekçe olarak uzun zamandır duyulan sermaye içi hiyerarşinin yeniden kurulma gereksinimi normal yollardan gerçekleştirilememesi olarak göstermiş ve çatışmanın sınıfsal boyutunu göstermiştir. Şen'e göre; 24 Ocak ve 12 Eylül sonrası uygulamalar sermayenin genel desteğini almakla birlikte, uygulanan politikalar kaçınılmaz olarak sermaye içi çatışmaları geliştirmiş ve dengeleri bozmuştur. Uzun zamandır duyulan sermaye içi hiyerarşinin yeniden kurulma gereksinimi normal yollardan gerçekleştirilememiştir. 1997, hiyerarşinin yeniden kurulma gereksiniminin aciliyet kazandığı bir yıl olmuştur. Olağan dışı mekanizmalarla süreç başlatıldıysa da, henüz tamamlanamamıştır. Hiyerarşinin yeniden kuruluşunda kendi konumunu güçlü kılmak isteyen çevreler, kitleleri bu mücadeleye alet etmeye

çalışmışlardır. Kimi zaman kültürel, kimi zaman siyasal-ideolojik görüntü altında ortaya çıkan gerilimler üzerine yapılan değerlendirmelerde çatışmanın sınıfsal boyutu ihmal edilmiştir. Yaşanan kutuplaşmada kitlelerin karşı karşıya gelmesi, ordunun bu kez farklı bir tarzda müdahalede bulunmasına yol açmıştır. Ordu yönetime el koymasa da güçsüz hükümetler sayesinde etkili olmayı sürdürmüştür(Şen, 2000;117).

Buna rağmen, komisyon raporunda darbenin arka planını ortaya koymak yerine 28 Şubat'a gelene dek iç politikada yaşanan gelişmeler kronolojik olarak belirtilmiş, medyanın sivil toplumun rolünden bahsetmiş, dışarıdan dönemin Refah-Yol hükümetine bakış üzerinde durulmuş ve ekonomik gerekçe olarak da sadece Refah-Yol hükümetinin 1996-1997 yıllarında uyguladığı ekonomi politikaları darbeye gerekçe oluşturan başlıklar olarak sıralanmıştır.

Söz konusu komisyon raporunda ekonomik gerekçe olarak, kamu kaynaklarının nakit akışını düzenlemek amacıyla uygulamaya konulan havuz sisteminin rant üzerinden gelir elde edenleri rahatsız etmesi, memur maaşlarına %50 oranında zam yapılması, asgari ücrette artış yapılması ve bazı tarım ürünlerine de desteklemelerde ve karşılığında sunulan kaynak paketleri, ekonomik büyüme yanında enflasyonla mücadele, mali piyasalarda istikrarı sağlama ve vergi reformuna yönelik önlemler, reel borçlanma maliyetinin düşürülmesi amacıyla özellikle 1997 yılından itibaren hazinenin iç borçlanma politikalarında da yeni prensipler alma konusunda hazırlıklar uluslararası bazda İslam ülkeleri arasında ekonomik iş birliğini geliştirmek amacıyla en büyük 8 İslam ülkesi arasında D-8 işbirliği olarak bilinen birliğin tesisine çalışılması ekonomik istikrarsızlığa bağlı olarak rant geliri elde eden kesimi rahatsız ettiği üzerinde durulmuştur(2012; 1267-1269).

Komisyon raporunda 28 Şubat sürecinin dış politika boyutu ile ilgili olarak ise (2012; 959) başta ABD olmak üzere dış güçlerin, resmi düzeyde Türkiye'den demokrasinin sekteye uğratılmaması koşuluyla, iktidarda bulunan Refah-Yol'un uluslararası alanda atmış olduğu bir kısım adımlardan rahatsızlıklarına dair açıklamalar yaparken, fiili bir darbeyi de destekleme eğiliminde olmadığı belirtilmiştir. Komisyon raporuna paralel bir biçimde Donat (1999;430) ; 28 Şubat Kararlarının ardından Amerikan medyasının; askerlerin hükümeti sert şekilde uyardığını, askerlerin bundan sonraki uygulamaları izleyeceklerini

belirttiğini, Türkiye ile Amerika arasında yürümekte olan pek çok işin ve bunların pek çoğunun askıya alındığını, sivil ve askeri otorite arasındaki çekişmenin sakıncalı olarak görüldüğünü nihai olarak Amerika’da Türkiye imajının pek düzgün olmadığını belirtmektedir.

Yine 28 Şubat sürecinde dışardan bakışı anlatan Arcayürek (2003;572-574), RP’li hükümete olumsuz bakıldığını örneğin Chriac’ın Süleyman Demirel ve Mesut Yılmaz’a ‘köktendinciliğin Türkiye’de gerçekleşmesinin Avrupa tarafından kabul edilmeyeceğini, hatta İran deneyimini bir daha yaşamak istemediklerini, İranda düşükleri hatayı bu sefer Türkiye’de tekrarlamayacağız’’ dediğini ifade etmektedir.

Komisyon raporunda darbenin iç politika ayağı ile ilgili olarak da 28 Şubat döneminde hükümetin çeşitli sivil toplum kuruluşları, bazı siyasi partiler, medya ve askeri kesim tarafından da kabullenilmek istenmediği, dolayısıyla mevcut siyasi iktidarın gitmesi için çeşitli provokatif haberler, brifingler, ve bazı suni vakalar üretilerek çeşitli baskılar kurulduğundan bahsedilmiştir(2012;1269). Bunun sonucu olarak da 28 Şubat sürecinde, daha önce 1960, 1971, 1980 darbe ve muhtıralarında da görüldüğü üzere olası bir askeri müdahale plan ve uygulamaları için kamuoyu ve medya organlarının etkin rol oynadığı üzerinde durulmuştur(2012; 965).

5. 27 Nisan E-Muhtırası

Komisyon raporunda Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde Genelkurmay Başkanlığı’nın 27 Nisan e-muhtıra ve sonrasında yaşanan sürecin Türk siyasi tarihi bakımından bir kırılmayı ifade ettiği belirtilmektedir(2012;1262). Raporda e-muhtıra ile demokrasiye müdahale etmeye yönelik girişimin, hükümetin bu müdahale karşısındaki kararlı tutumunun sonucunda başarısız olduğu ifade edilmiştir(2012;1262-1263). Yine raporda Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde demokrasiye müdahale olarak Genelkurmay Başkanlığının verdiği e-muhtıra dayanağının TSK’nın İç Hizmet Kanununun 35. maddesinde yer alan Cumhuriyeti koruma ve kollama görevinin gerekçe olarak sunulmasının TSK içinde aynı içgüdünün halen var olduğunu ispatı anlamına geldiği ifade edilmiştir.(2012;1263). Dolayısıyla e-muhtıra sivil siyaset üzerinde askeri vesayet devamının açık kanıtıdır.

Raporda e-muhtıra dış politikadan gelen tepkilere de yer verilmiştir. Bu çerçevede ABD Dışişleri Bakanı ve sözcülerinin yaptığı iki açıklamayla demokrasiden ve anayasal süreçten yana olduğunu deklare ettiğini, Avrupa Birliği Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn ise yaptığı açıklamada Türk ordusunun politika dışında kalması gerektiğinin belirterek, “Ordu, siyaseti seçilmiş kişilere bırakmalıdır” şeklinde tepki gösterdiği üzerinde durulmuştur(2012;1259).

SONUÇ

Türkiye’de demokratik sistemin demokrasi dışı müdahalelerle ya doğrudan(27 Mayıs ve 12 Eylül), ya da dolaylı(12 Mart, 28 Şubat ve 27 Nisan) olarak kesintiye uğraması demokratik yaşam sicilimizin hiç de parlak olmadığını göstermektedir. Bu çerçevede demokrasi dışı müdahalelerin gerekçelerini ortaya koyarak sorumluların ortaya çıkarılması amacıyla Mecliste grubu bulunan 4 partinin mutakabati ile kurulan Meclis Araştırma Komisyonu çalışmaları sonucunda hazırlanan rapor her şeyden önce sivil siyasete verilen değer itibarıyla önem taşımaktadır.

Askeri darbeler tek bir gerekçe ile açıklanamasa da Türkiye’de askeri darbelerde dış dinamiklerin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, Türkiye’nin asker- sivil siyaset ilişkilerinin özellikle Soğuk Savaş döneminde ABD ve NATO olmadan düşünülmemeyeceğidir. Soğuk savaş döneminde ABD için bölgede savunma gücü, SSCB ile sınır ülke olması, Orta Doğu bölgesindeki tarihsel gücü ve ABD tarafından ekonomik olarak sistem içinde tutulması zorunlu ülke olduğundan hareketle stratejik önem taşıyan Türkiye ile işbirliğinin kesintisiz devamı gerekmektedir. ABD kendi savunma, dış politika ve ekonomik konseptinin dışına çıkma tehdidi her gördüğünde Türkiye’de sivil siyasete alternatif olarak stratejik işbirliğini yürütebileceği mekanizmalara yönelmiştir. Bu çerçevede askeri darbeleri sadece ABD ve NATO ile ilişkilere bağlamak yanlış olsa da darbelerdeki rolü yadsınamaz bir gerçekliktir.

Ekonomik kriz dönemleri, sivil hükümetlerin halk nezdinde en çok irtifa kaybettiği ve askeri darbenin kendisine en çok gerekçe bulabildiği zamanlardır. Darbeleri araştırma komisyonu raporunda da söz konusu durumlara ilişkin dikkate değer atıflarda bulunulmuştur. Örneğin, 1958 ve 1970’de yaşanan devalüasyonların 27 Mayıs ve 12 Mart’a gerekçe oluşturduğu belirtilmiş yine 12 Eylül ile 24 Ocak Kararları(serbest piyasa ekonomisine ve neo-liberalizm geçiş) arasında bağ kurulmuş, 28 Şubatta dönem hükümetinin izlediği ekonomik

politikalarla sermaye çevresini kızdırması gerekçe olarak sunulmuştur. Ancak 12 Eylül'e gelinen süreçte 24 Ocak Kararlarının belki de en önemli gerekçe olduğu, yeni sermaye birikim modeline uygun dizayn edilecek siyasal partiler, sendikalar ve toplumsal yapı için 12 Eylül'ün kaçınılmaz son olduğu üzerinde yeterince durulmamıştır. Yine 28 Şubat'ta sermaye çevreleri arasında hiyerarşi kurulma zorunluluğunun darbeye gerekçe olduğundan söz edilmemiş daha dar çerçevede dönemin analizi ortaya konulmuştur.

Raporda yine 27 Nisan e-muhtırasında sınıfsal bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Bu çerçevede değişen merkez-çevre ilişkisine, yükselen yeni orta sınıfa karşı sosyo-ekonomik olarak iktidarı elinde tutan seçkinler arasındaki iktidar kavgasına değinilmemiştir.

Raporda nihai olarak sivilleşme, demokratikleşme ve askeri vesayetın konjonktürel olarak değil yapısal olarak ortadan kaldırılması için atılacak adımlara yer verilmemiştir(MGK'nın anayasal konumu, İç Hizmet Kanununun 35. maddesinin kaldırılması, Genelkurmay Başkanlığı'nın Milli Savunma Bakanlığına bağlanması vs.) Söz konusu adımların 4 partinin mutakabati ile oluşturulmuş komisyon raporunda ortaya konulması siyasi partiler için bağlayıcı olmasa da partilerin irade beyanını kayıt altına almak için anlamlı bir duruş sayılabilecektir ancak yer verilmemiştir.

Sonuç olarak tafsilatlı bir biçimde ortaya konan, bünyesinde pek çok gözden kaçırılan eksikler içeren söz konusu rapor, Türkiye'de sivilleşmeye, demokratikleşmeye, seçilmişlerin hareket alanını genişletmeye yönelik önemli bir adımı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

2012. Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.

Ahmad, Feroz, (1993), The Making of Modern Turkey, Routhledge, London.

- Akalin, Cüneyt,(2000), Askerler ve Dış Güçler, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- Arcayürek, Cüneyt, (2003), 28 Şubat'a İlk Adım, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Aydın, M. Kemal, (2007), "Türkiye Ekonomisinin Dönüşümü: "İthal İkamecilik"ten "Dışa Açık" Birikim Modeline Sivruluş", Dönüşüm Sürecindeki Türkiye, Ed. Davut Dursun, Burhanettin Duran, Hamza Al, Alfa Yayınevi, ss.303-324.
- Çaha, Ömer,(2004), Açık Toplum Yazıları, Liberte Yayınları, Ankara.
- Çiğdem, Ahmet,(2009), D'nin Halleri Din, Darbe, Demokrasi, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Donat, Yavuz, (1999), Öncesi ve Sonrası ile 28 Şubat, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Dursun, Davut ,(2001), 27 Mayıs Darbesi, Şehir Yayınları, İstanbul.
- Dursun, Davut, (2003), 12 Mart Darbesi, Şehir Yayınları, İstanbul.
- İnsel, Ahmet, (2006), "Bir toplumsal sınıf olarak Türk Silahlı Kuvvetleri", Bir Zümre Bir parti Türkiye'de Ordu, Der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu , Birikim Yayınları, İstanbul.
- Kocabaş, Süleyman,(1998), "Post-Modern Darbe" süreci 28 Şubat'a Doping,Vatan Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, Behiç, (1996), 21.12.1996 tarihli Akşam gazetesi.
- Önder, Murat, (2010),"What Account for Military Interventions in Politics: A Cross- National Comparasion", E-Akademi Dergisi, Sayı: 102, Ağustos 2010.
- Örs, Birsen,(1996), Türkiye'de askeri müdahaleler, Der Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, Osman Metin, (2006), Ordu ve Politika, Fark Yayınları, Ankara.
- Şen, Serdar , (2000),Geçmişten Geleceğe Ordu, Alan Yayınları, İstanbul.
- Tachau, Frank and Heper, Metin(1983), "The State Politics and the military in Turkey", Comparative Politics, Vol.16, No.1, pp.17-33.